

הספרות כאושר מלוכלך

אז מהי ספרות, לעזאזל? נדמה שרק לאגו התשובה.
ספרות היא חתיכת עינוי עצמי פפיוני שהוצאתו
לרשות הרבים מתסכלת.

שאלה שועלית היא "מהי ספרות?". כי את מי שואלים? את הכותבת? את הקוראת? את הקוראת שהיא גם כותבת? ולא יזו כתיבת ספרות מכוונים? לספרות מנפקת-תוכן המעסה את בלוטות התרבות תוך שימוש בכריות לשון? במיני סמלים מוכרים? או לספרות שנדמית כזרה? כזו הנכתבת למעטים, והיא אמנותית? נו, והנה נגעתי בקוץ שבכסיית המשי – "אמנות" – בשעה שעל התשובה להיות עירומה. אמיתית. אז אנסה שוב: מהי ספרות? ובכן, הגם שאני אוהזת בליבת כתיבה שנוצקה בהתנסות רבת שנים, תשובותי כה נעות, תמות, כה מותנות באינספור משתנים, עד שאודה על האמת – אינני יודעת. כן אני יודעת, שכל ספר הוא עבודת ספרות חד-פעמית. האם לא די בזה כדי שהשאלה תיותר על מכוונה? או שכך: אם כבר נחרץ עליי לצוד שועלה שבכל מראָה (או מבט) פניה אחרים, לפחות אתריע שחלילה לי להתכסות בפרוותה.
ואחרי שהתרעתי: מהי ספרות!?

באין אפשרות להימלט מזה אומר כך: ספרות כאמנות היא בריאה משחקית, רגשית-שכלתנית, שמעמידה עבודה אסתטית באמצעות מילים, מוזיקה, תמונה ותנועה. זו יכולה להיות כמובן גם עבודת ציור או מחול. אף שבעבודת הספרות כל האמצעים נוטלים חלק במשחק, ועדיין, ברור לי שבהגדרתי זו אני ממעיטה במשקלו של האמצעי בה' הידיעה של הספרות: הלשון. אלא שקשה לי ההתייפייפות. והרי לפני הכול, הספרות היא תוצאה של אגו בולעני הנדחף לחקור את עולמו הפנימי-כחיצוני של נשואו, ואשר סופו הוא סיפור. כן, למעט שבאותה תזמונת, וכדי שהנוצר אכן יהיה סיפור משוחרר, על האגו להסיר עצמו מתהליך הכתיבה! ובמילים אחרות (ארורות): על הכותבת לשרת את הגולם, תחת שהגולם ישרת את הכותבת. וגם כך: מרגע שהחקר האישי – ויהא

זה החקר המדויק וקולע ביותר – מנותק מִקְסָם הסיפור, ממחצביו החבויים – הכרכה תהיה דלעת, והסייסים עכברים.

אלא שלא לי להפוך את הספרות לחוברת הגדרות/הוראות. ראשית, זוהי אוננות המענגת כותב/ת איקס בלבד. ושנית, בעצם כתיבת הדברים מוצב נוסח שכלל נוסח תובע סמכות, ומושך (ומתעתע) בנשבעים-בשמו. בזמן שבכל פעם שאני יוצאת לי, לבדי ולצרכי-אני, למסע של גילוי יבשת ספרותית "חדשה" – לא מפה ומצפן בתרמילי, כי אם אשליית חירות, דמיון מעז, וטופס תקופתי של בדיקות מעבדה: גלוקוז, סידן, מצב נפשי. כן, "בדרגה עליונה ושגיאיה כל כך של האמנות, אין הספרות מתעסקת כמובן בחמלה על המקופחים, או בקללה על המנופחים. קסמה מופנה רק לאותה תהום סודית בנפש האנושית שבה חולפים צללי עולמות אחרים כמו צללים של אניות אילמות, אלמוניות", כתב נבוקוב בספרו "גוגול" (מאנגלית: דורי פרנס). ויותר משביקש להצטלל ולהפטיט, ביקש לומר שהמילים, טעונות ונזיריות ככל שתהיינה, טעונות אך בתחושה, במשבי אור ואוויר, בלא כלום. והרהיבה גם זלדה: "נפשי קרן שמש לא תיתפס בכף".

בלית ברירה אשוב לאמצעי המחולל – הלשון. אף שגם כאן מדובר במבצעת מאכזבת. שכן, כדי לשבור את הראש על "מהי הספרות?", יש להודות תחילה בחולשתה היסודית: היא נוצרת בחומר נקלה ובוגדני; כזה שיורה ברגליה עוד בטרם ניסתה האומללה להיחלץ מהביצה. ובכל זאת, אם נודה שלשונה של ספרות אמנותית איננה צינור להעברת מסרים, כפי שאיננה זו המגלמת, בתחפושות שונות ומשונות, רעיון מסוים, כי אז אפשר אולי שהספרות היא משחקי-מאבק בכשלי החומר שלה, עד שמתקבל סיפר הנושם עצמונית. אך עודני מסויגת. חיי הטקסט הללו, מקוריים ככל שאינם יכולים להיות, הם בעצמם חומר מפותק; בדיות, פיגומי דמיון (לשון אחר ללשון פנימית), מעקשי זיוף, והרעה החולה – זמניות. והרי אפילו אוטוביוגרפיה היא לא יותר מאמת דהויה שזנתה. ואם לא די בכל המכשלות הללו, הרי שחיי האוויר של הספרות תלויים בקוראים שהם מפענחים. וכבר כתבתי ב"השמלה": "סיפורים מפוענחים דינם למות". כן, ולמרבה הצער, הרבה לפני שפג תוקף הלשון שבה נכתבו. ואשר למפענחים-פרשנים, הרי שאפילו יישבעו אלו ברומן כלשהו משל היה זה תורה מסיני, הן הרומן, והן הכותבת שלו הם כנוצות שנתפסו בגלגלי מכוננית. אבל הנה שוב גדרתי גדרות, צמצמתי גבולות (אולי גם עלבתי בכמה נפשות), ועיקר: חזרתי וחטאתי למעוף.

אז מהי ספרות, לעזאזל? נדמה שרק לאגו התשובה. ספרות היא חתיכת עינוי עצמי כפיוני שהוצאתו לרשות הרבים מתסכלת. אף שבעצם התהוותה, במיצי הדחפים, בהתפרצות הצללים והשדים הפנימיים, ובמלאכה האינטימית, הכנה והכולית שהיא תובעת – הספרות שבמחשכים היא התענגות ממכרת על חיות ללא קץ. כל רגע כתיבה, זר וקרוב מאין כמותו, הוא רגע משייך ומשחרר. והספרות היא בית נדודים. חיים חלופיים. עד שבהוויה הזו של התפצלות מהתפצלות על התפצלות ומהכלאה להכלאה, נדלק עוד פנס: ואולי הספרות היא זכות מופלאה שנפלה בחלקה של כותבת – בסך הכול חוליה בשרשרת כותבות – להפיק מאותה לשון קדומה, משומשת ונקלית, משב אנושי רענן. כן, בהחלט ייתכן, שהספרות היא אושר מלוכלך.